

УДК 628

Мар'яна Муқан

Керівник: к.психол.н, доцент В. В.Вишньовський

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Maryana Mukan

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF DEVIANT BEHAVIOR IN ADOLESCENCE

Актуальність проблеми девіантної поведінки у підлітковому віці зводиться до того, що вона знаходиться на стику декількох наук, а це в свою чергу соціологія, психологія, психіатрія, філософія і педагогіка. Кожна із зазначених наук має власні методичні підходи, термінологію та власне розуміння причин виникнення девіантної поведінки.

На сьогоднішній період у психології існують різноманітні підходи до визначення даного поняття. Так, радянський психіатр А. Є. Лічко розглядає двоє основних понять, в одному з яких говориться про те, що деліквентна поведінка – це ланцюг дрібних вчинків і правопорушень, що відрізняються від криміналу. Девіантна поведінка розпочинається з пропусків у школі і втягнення ровесників до груп з асоціальною поведінкою, за яким вступає в дію дрібне хуліганство, знущання над слабкими і меншими за себе, вимагання грошей, в основному дрібних кишенькових, викрадання мотоциклів і велосипедів з метою прокататися, які пізніше викидають де-небудь, а також домашні крадіжки і т. д. Зазначені дії не є причиною відкриття кримінальної справи, а для дорослих подібне завершується адміністративними стягненнями. Як зазначав А. Є. Лічко частіше деліквентність має під собою причини соціального характеру. Існує і більш ширше поняття девіантності, його Лічко розглядає як відхилення від норми, що включає не лише деліквентність, але й інші поведінкові порушення (алкоголізм чи суїцидальні спроби) [3].

Теперішній період розвитку дітей підліткового віку характеризується змінами, які торкаються усіх сфер життя людини. На основі цих змін саме підлітки знаходяться у важкому становищі, а причиною цього є несформованість ціннісних орієнтацій та власних моральних переконань, що у свою чергу викликає неадекватну реакцію на події, що відбуваються навколо. Значну тривожність викликає збільшення проявів девіантності насамперед у законослухняних дітей. Зважаючи на цей фактор значної уваги набуває проблема подолання девіантності на початкових етапах її прояву. В підлітковому віці можна поспостерігати виразні симптоми відхилень у поведінці, які через відсутність корекційного втручання можуть перерости в злочинні дії. Протягом усієї історії людства спостерігається розуміння необхідності подолання проблем негативних відхилень у поведінці та значення моральних установок у становленні особистості підлітка.

Складна проблема девіантної поведінки спричинює загальну кризу в різноманітних сферах життя. Серйозність та гострота даної проблеми зумовлена в першу чергу тим, що в більшості підлітки стають соціально дезадаптованими і тому для такої категорії дітей має бути спрямована психотренінгова або психокорекційна програма на вироблення відчуття відповідальності та самоконтролю, формування позитивного відношення до себе і оточення, встановлення норм та правил, яким має керуватися суспільство.

Девіантна поведінка носить під собою порядок вчинків підлітка, що є відхиленням від загальноприйнятих норм (норм психічного здоров'я, культури, моралі та права). Поведінкові девіації можуть визначатися як позитивні, так і негативні. У випадку позитивних девіацій мова йде про нестандартність особистості, для якої є характерні оригінальні і творчі ідеї, які мають значення у суспільстві і можуть свідчити про успішність соціалізації та мають позитивне значення для суспільства. Щодо негативних девіацій, то вони пов'язані з тим, що людина не засвоює позитивного досвіду у суспільстві, не може адаптуватися до

поведінкових норм та моральних цінностей, які відповідають суспільним вимогам, хоча підліток може навіть дуже добре знати дані норми.

В загальному до внутрішніх проявів девіантної поведінки підлітка входять: психологічні бар'єри, проблеми духовності, емоційності, низький рівень до пристосування, ригідність мислення, некомпетентність, а також негативний життєвий досвід.

Серед вище зазначених, на думку більшої частини дослідників, у розвитку девіантної поведінки значну роль має рівень самоповаги особистості та особливості локусу контролю, які проявляються фактично у неповнолітніх. А саме, низький рівень поваги до себе підліток переживає як психотравмуючу дію, якої дитина хоче якимось чином позбутися. В підсумку це дає поштовх до вчинків, у яких дитина бажає підвищити рівень поваги до себе, долаючи недоліки, що були виявлені [2].

Варто звернути увагу також і на зовнішні причини появи девіантної поведінки неповнолітніх. В більшості дослідженнях науковців (Ф. Зімбарго, Д.І. Фельдштейн, А. С. Белкін, та ін.) має місце те, що асоціальна поведінка є підсумком порушення взаємовідносин підлітка з навколишнім середовищем. Аналіз даних досліджень дав право зробити такі припущення: порушення відносин підлітка з оточенням є наслідком умов життя, що має вплив на формування девіантної поведінки у підлітка [1].

Девіантна поведінка вивчається давно, але попри це, на сьогоднішній період не є менш актуальною. Справа у тому, що девіантність закладається ще в підлітковому віці, саме в цей момент відбувається певний перехід від незрілості до зрілості, від дитинства до дорослості, який проникає в усі аспекти розвитку дитини.

Узагальнюючи вищезазначене слід звернути увагу на те, що дане питання психологічних особливостей девіантної поведінки підлітка є відкритим і не зважаючи на велику кількість робіт дослідників тема девіантності є актуальною, що потребує ретельного дослідження і доробок, так як має велику кількість невирішених питань на котрі немає ствердної відповіді.

Література:

1. Максимова Н. Ю. Виховна робота з соціально дезадаптованими школярами: методичні рекомендації. Київ, 1997. 136 с.
2. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки: навчальний посібник. Київ: ВПУ «Київський унт», 2002. 308 с.
3. Личко А. Е. Типы акцентуаций характера и психопатий у подростков. Москва: „ЭКСМО-Пресс”, 1999. 416 с.